

Responsabilitat legal dels treballadors i les treballadores de l'ensenyament públic

Cal obrir el debat

Aquests textos informatius pretenen convertir-se en un document de reflexió i debat per a la crítica que ajude a millorar les condicions laborals de les activitats en l'entorn de l'educació.

A hores d'ara existeix un compromís de totes les organitzacions sindicals amb la Conselleria d'Educació per a abordar les qüestions relacionades amb la responsabilitat civil. El 15 de febrer de 2005 es signava un protocol de negociació, en el qual figura un repertori significatiu de temes, entre ells la "defensa jurídica i responsabilitat civil". El mateix protocol preveu que aquest aspecte s'aborde en el període que va "d'octubre a desembre de 2006".

Aprofitant la difusió d'aquest dossier el Sindicat arreglarà les aportacions dels treballadors i les treballadores de l'ensenyament dels i dels centres, i perfilarà i definirà amb més precisió les propostes reunides en les pàgines següents.

La taula reivindicativa que finalment es presente a la Conselleria d'Educació, millor si és amb la confluència amb altres sindicats, configurarà un punt de referència al que l'Administració haurà de respondre.

El procés encetat per l'STEPV-IV s'estendrà mitjançant les estructures sindicals fins arribar als centres i a les persones delegades de les juntes de personal i de prevenció de riscos laborals dels comitès de seguretat i salut laboral.

Tota l'afiliació interessada a participar-hi pot enviar les seues comunicacions a qualsevol seu de l'STEPV-IV. També es poden traslladar les aportacions a qualsevol adreça de correu electrònic de les seues sindicals o directament a salut.laboral@intersindical.org, indicant en l'assumpte: "responsabilitat del professorat".

Dins d'aquest quadern estan contingudes les bases per a iniciar un debat a l'ensenyament sobre les situacions laborals que poden produir perjudicis a l'alumnat i que sovint generen malestar i inseguretat tant als treballadors i les treballadores de l'ensenyament com al conjunt de la comunitat educativa. La documentació ací reunida es completarà amb altres documents i annexos que periòdicament aniran incorporant-se al web sindical, on ara mateix ja s'hi poden consultar les següents referències normatives:

- Circular 5/96-SG, de 23 de juliol de 1996, de la Conselleria d'Educació per la qual es dicten instruccions per a la tramitació dels procediments per responsabilitat patrimonial de l'Administració, com servei als equips directius i complement a la informació anterior.

- Pòlissa de responsabilitat subscrita per la Conselleria de Cultura, Educació i Esports.

País Valencià, setembre de 2005

Àrea de Seguretat i Salut Laboral de la Federació de STPV-IV.
Àrea d'Acció Sindical (STEPV-IV).

www.intersindical.org/stepv

Redacció
Josep Manuel Andrés, Josep Aranda, Joan Pau Cimarro, Joan Cortés, Mari Carmen Francés, José Luis González, Araceli Mañanes, Juanjo Mataix, Domingo Ortolà, Ferran Pastor, Toni Piera, Yolanda Pons (serveis jurídics).

octubre 2005

SINDICAT DE TREBALLADORS I TREBALLADORES DE L'ENSENYAMENT DEL PAÍS VALENCIÀ INTERSINDICAL VALENCIANA

ISSN 1576-0197
Dipòsit Legal V-1454-1981. F.C. 46/075

STEPV
INTERINDICAL
VALENCIANA

1. La responsabilitat legal. Què cal exigir a l'Administració

La Conselleria ha de dotar de recursos suficients i garantir el ple funcionament del Servei de Prevenció de Riscos Laborals (...) i elaborar el Pla de prevenció de Riscos Laborals.

Cal una cultura que reconega laboralment i socialment, econòmicament i políticament, el compromís del professorat i el caràcter educatiu de totes les tasques que desenvolupa.

Modificar les condicions laborals que poden ser perjudicials per al professorat i per als altres treballadors i treballadores de l'ensenyament ha de constituir un eix de treball permanent per a l'STEPV-IV. El Sindicat entén que aquests canvis són necessaris per a avançar cap a una nova Escola Pública on l'exercici de la professió esdevinga una tasca satisfactòria que es desenvolupe amb un grau elevat de reconeixement social.

L'Administració educativa només ha aprovat la Circular 5/96-SG, de 23/07/1996, per explicar a la comunitat educativa la responsabilitat que contrau davant els administrats (professorat, personal d'administració i serveis, alumnat i famílies). La Circular informa sobre els procediments que s'han d'utilitzar davant de qualsevol perjudici o dany produïts com a conseqüència del funcionament del servei públic i pot resultar útil sobretot a les famílies, perquè emmarca bé les normes i l'àmbit d'aplicació, el reconeixement de l'obligació a indemnitzar, els tipus de procediment i els terminis, inclús els models que es poden emprar. Ara bé, una Circular és insuficient per abastar la magnitud d'aquestes qüestions i les autoritats educatives no s'hi poden desentendre.

L'Administració ha de vetllar perquè els pares i mares coneguen els seus drets quan es produeixen accidents escolars, els criteris i els procediments que s'utilitzen en aquests casos. Són necessàries campanyes públiques d'informació dirigides també a l'alumnat.

STEPV-IV, organització sindical de

classe, està interessat en dignificar la qualitat del servei públic educatiu així com defensar els drets dels seus usuaris. La confiança, la col·laboració i el compromís de tots els membres de la comunitat és un requisit imprescindible per a afrontar positivamente un projecte educatiu democràtic.

En aquest marc resulta prioritari millorar la salut laboral dels treballadors i les treballadores de l'ensenyament, i eliminar o reduir al mínim els factors de risc que la poden fer insegura o poc saludable. Així contribuirà, a més, a reforçar el **compromís per l'Escola Pública**.

La Llei 31/95 de Prevenció de Riscos Laborals senyala entre les obligacions de l'empresari i de l'Administració facilitar informació als treballadors i treballadores sobre els riscos laborals, així com planificar i fer efectiva la "vigilància de la salut" que prescriu la norma. La Conselleria d'Educació ha de dotar de recursos suficients i garantir el ple funcionament del Servei de Prevenció de Riscos Laborals; elaborar els Plans de Prevenció de tots els centres i llocs de treball; avaluar els riscos laborals; i ordenar les mesures preventives més adients. Una nova disposició, la Llei 54/2003, de 12 de desembre, obliga novament l'Administració a documentar en sis mesos els Plans de Prevenció de Riscos Laborals, un termini que la mateixa Administració ha vulnerat.

El Protocol signat entre Educació i sindicats el 15 de febrer de 2005 fixa uns compromisos en matèria de

salut laboral, entre ells el de negociar amb els interlocutors sindicals, en el curs 2005/06, el tractament de la responsabilitat del professorat.

Riscos psicosocials

Les relacions socials que s'estableixen en els centres educatius han de respectar els drets i els deures dels diferents membres de la comunitat educativa. Una convivència pacífica i responsable requereix la determinació de les funcions i les responsabilitats de tots ells.

L'absència d'informació i la restricció d'aquests drets i deures han propiciat múltiples malentesos i desacords: quins són els drets i les responsabilitats de l'Administració amb les famílies i el professorat en les seues relacions recíproques. La Conselleria d'Educació, que de vegades presencia amb passivitat els enfrontaments sorgits en aquest àmbit, no ha configurat encara una estratègia d'actuació que permeta dinamitzar la vida col·lectiva.

A l'ensenyament, a més dels riscos relacionats amb la seguretat física (llocs de treball, instal·lacions, màquines, plans d'emergència...) i amb la higiene industrial (exposicions a agents físics: temperatura, il·luminació, soroll, exposició a radiacions ionitzants i no ionitzants; agents químics: productes de laboratori, neteja, perruqueria...; i agents biològics: malalties infeccioses), hi ha també altres riscos molt rellevants: els ergonòmics i els derivats de factors psicosocials, com ara les altes demandes professionals; el baix con-

trol del treball; l'absència de reconeixement social; la manca de recompenses; l'elevat esforç emocional... Entre les conseqüències derivades d'aquests riscos estan les depressions, l'estrès, el *mobbing* o el *burn-out* (síndrome del professor cremat).

En aquest marc, en relació a la responsabilitat del professorat, cal considerar els factors següents: a) la manca d'informació, que genera interpretacions errònies i incertesa; b) el sistema de defensa jurídica en les demandes per via penal; c) l'absència de protocols que ajuden a eliminar pràctiques insegures; d) la despreocupació de l'Administració davant certs conflictes i agressions relacionades estrictament amb l'exercici de la professió, davant els quals una part del professorat se sent abandonat pels responsables polítics. Aquests factors s'agregen encara més en el context de la comunitat educativa, la qual planteja una demanda elevada d'eficiència professional. Per a evitar-ho, cal exigir a la Conselleria d'Educació un seguiment constant de la incidència que tenen els factors abans apuntats en la seguretat laboral dels treballadors i les treballadores.

Urgeix, en aquest context, definir una cultura de prevenció la qual, més que restar dinamisme i compromís a les activitats dels centres, promoga un desenvolupament de la vida educativa més participatiu, més segur i més compensador. Cal, al capdavant, una cultura que reconega laboralment i socialment, econòmicament i políticament, el compromís del professorat i el caràcter educatiu de totes les tasques que desenvolupa.

2. Els canvis en el tractament de la responsabilitat civil del professorat

Independentment del dret dels interessats a percebre una indemnització, cal conèixer quina és la responsabilitat civil del professorat en aquests i altres casos semblants i, per tant, qui ha de fer front a la indemnització per danys ocasionats en el transcurs del funcionament del servei públic. S'exposen a continuació dos casos reals ocorreguts en centres educatius valencians.

Cas 1. Una xiqueta de deu anys va perdre la visió d'un ull a causa d'una pilotada rebuda mentre jugava amb altres xiquets. El Tribunal Suprem va responsabilitzar l'Administració educativa per la insuficient vigilància existent atés que es va permetre que la xiqueta jugara amb un element inapropiat, una pilota massissa de tres centímetres de diàmetre, en un lloc inadequat: un passadís amb parets i sostre.

Cas 2. Un xiquet de nou anys jugava al futbol en el pati d'un col·legi públic i en el transcurs del joc un company, sense voler, li va pegar una patada en

un ull. El xiquet va perdre totalment la visió. El Tribunal Suprem va considerar que no es podia afirmar que la lesió fora conseqüència del funcionament dels serveis públics docents i tampoc que existira una manca de control del professorat del col·legi atés que els fets van ser fortuits i hagueren pogut ocórrer amb qualsevol tipus de vigilància.

La responsabilitat civil no pot recaure ara en el professorat. Només es podrà exigir en casos excepcionals si va associada a una responsabilitat penal. Més endavant s'abordarà aquesta circumstància. En parlar de responsabilitat civil cal referir-se sempre a la responsabilitat que contrauen els centres o les administracions educatives; en cap cas a la responsabilitat del professorat com ocorria abans. Aquest desplaçament de la responsabilitat civil del professorat ha estat conseqüència d'una llarga lluita sindical i docent. Un repàs al procés seguit permet identificar tres moments claus:

A) Desplaçament de la responsabilitat civil del professorat als titulars dels centres, com a resultat de les mobilitzacions del professorat de 1988 i de la Llei 1/1991.

Fins fa molt poc, l'Administració solia mantindre's al marge de qualsevol demanda que les famílies formulaven contra el professorat quan es produïa un accident escolar fortuït. Aquestes acusacions pretenien obtenir una indemnització pels danys ocasionats durant el transcurs del funcionament del servei públic educatiu. El professorat s'havia de defensar de determinades acusacions no relacionades directament amb la seua actuació professional, en les quals se'l feia responsable directe dels accidents escolars fortuits. Era injust el calvari a què es condemnava als docents quan el mal no tenia res a veure amb ells, sinó amb el funcionament o amb les instal·lacions educatives. El malestar existent entre el professorat va provocar una important resposta sindical el 1988 traduïda en l'exigència d'un canvi de la normativa i la cobertura del professorat.

El canvi legislatiu va arribar finalment amb l'aprovació de la Llei 1/1991, de 7 de gener, de modificació dels codis civil i penal en matèria de responsabilitat civil del professorat. Aquesta llei modifica, en primer lloc, el règim de responsabilitat (Codi civil), i estableix que els qui han de respondre dels danys causats als alumnes menors d'edat són les persones o entitats titulars dels centres docents. La nova norma també modifica el Codi Penal, en suprimir la responsabilitat "d'amos i mestres" pels delictes o faltes dels seus alumnes menors. La responsabilitat es traspassa a les persones o entitats titulars d'un centre docent, les quals han d'adoptar les mesures organitzatives i preventives per a evitar els danys. També com a resultat de les mobilitzacions, el Ministeri d'Educació va contractar una pòlissa d'assegurances per tal de garantir la defensa jurídica i la responsabilitat civil del professorat.

B) La responsabilitat patrimonial de l'estat, segons la Constitució, la Llei 30/1992 i el Reial Decret 429/1993.

La responsabilitat civil no pot recaure ara en el professorat. Només es podrà exigir en casos excepcionals si va associada a una responsabilitat penal.

La Constitució de 1978 proclama en l'article 106.2 el dret dels particulars a ser indemnitzats per qualsevol lesió que patisquen en qualsevol dels seus bens o drets, excepte en els casos de força major, sempre que la lesió siga conseqüència del funcionament dels serveis públics. La Llei 30/1992 garanteix l'exercici de l'esmentat dret constitucional, i el Reial Decret 429/1993 facilita la pràctica real i enforteix la via administrativa. Aquest conjunt normatiu confirma la responsabilitat objectiva: l'Administració pública titular d'un centre educatiu és la responsable dels danys provocats a l'usuari del servei, danys esdevinguts tant a les seues instal·lacions com a totes les activitats educatives, tant les lectives com les complementàries i les extraescolars. A més, s'hi estableix que per a fer efectiva aquesta responsabi-

litat patrimonial "els particulars exigiran directament a l'administració pública corresponent els danys i els perjudicis causats per les autoritats i el personal al seu servei". L'avanç que representa aquesta normativa en la vida quotidiana dels centres és inqüestionable, atès que si els pares o tutors tenen reconegut el dret a la indemnització corresponent no buscaran uns altres "culpables". Tot això redunda en la tranquil·litat i seguretat del professorat i la reducció de riscos psicosocials, i dóna garanties per a exercir la pràctica docent. En definitiva, tot això repercuteix en la millora de les relacions de tota la comunitat educativa i de la qualitat del servei públic. Aquestes modificacions obrien la via de la responsabilitat patrimonial de manera definitiva. Tanmateix, les contradiccions jurídiques i les ambi-

güitats d'interpretació dels tribunals sobre les vies a emprar, van permetre que es pogueren presentar, com a via més ràpida i eficaç, demandes civils conjuntes contra el professorat i contra l'Administració.

C) Modificació dels procediments. Demandes civils contra l'Administració educativa: la via contenciós-administrativa.

Tot i que la major part de les reclamacions sobre responsabilitat patrimonial de l'administració pública es tramitaven a través de la jurisdicció contenciós-administrativa, els tribunals civils podien admetre a tràmit el mateix tipus de demandes si els demandants decidien imputar al professorat pel funcionament de l'Administració, com de fet va ocórrer en determinats casos. Així doncs calia modificar el procediment per a que la via jurídica utilitzada impedira

demandar al professorat per responsabilitat civil.

Aquesta situació es va superar definitivament amb la publicació de la Llei 29/1998 i la Llei 6/1998. Des de la promulgació d'aquesta normativa els tribunals civils no poden admetre demandes contra el professorat de l'ensenyament públic, sempre que actue amb aquesta condició professional. Les demandes només es podran formular contra les administracions educatives, i l'única jurisdicció competent és la contenciós-administrativa. Així doncs, en sentit estricte, l'actual regulació normativa no contempla la responsabilitat civil del professorat.

Els tribunals civils no poden admetre demandes contra el professorat de l'ensenyament públic, sempre que actue amb aquesta condició professional.

3. La responsabilitat legal Situació actual

3.1. La responsabilitat patrimonial de l'administració pública

A) Concepte. Reiterades sentències reconeixen la responsabilitat patrimonial de l'Administració, la qual abraça: a) el servei prestat en el recinte escolar; b) les activitats "extraescolars" (voluntàries) o complementàries que es desenvolupen fora del centre i durant el període de temps en què els alumnes es troben sota el control o vigilància del professorat.

B) Fonamentació de la responsabilitat. Aquesta responsabilitat es fonamenta en el dret que tenen els particulars a ser indemnitzats per l'Administració per tota lesió que patisquen en el seus bens i drets, llevat de casos de força major, sempre que la lesió siga conseqüència del funcionament normal o anormal dels serveis públics.

El dany que siga al·legat pel particular haurà de ser efectiu, avaluable econòmicament i individualitzat en relació a una persona o grup de persones i, en qualsevol cas, només s'indemnitzaran les lesions produïdes que el particular no tinga el deure jurídic de suportar.

C) Quan s'aplica la responsabilitat patrimonial. Partint de l'anterior, cal deduir que perquè hi haja responsabilitat patrimonial són necessaris els requisits següents: a) una activitat administrativa per acció o omisió (el servei públic educatiu de l'ensenyament); b) un resultat danyós no justificat; c) una relació de causa-efecte entre l'activitat i el resultat danyós (el dany s'ha d'haver produït mentre s'estava prestant el servei). Provar que s'ha produït aquest fet correspon a qui reclama (perjudicat o lesionat). Alhora li és imputable a l'Administració la càrrega referent a l'existència de força major quan siga al·legada com a causa d'exoneració, és a dir, com a causa per tal de ser declarada innocent dels fets imputats.

La **responsabilitat patrimonial** en els centres públics, és a dir, la responsabilitat civil de l'Administració, abraça:

a) El servei prestat en el recinte escolar; b) Les activitats "extraescolars" i complementàries (menjador escolar, excursions...), que es desenvolupen fora del centre i mentre l'alumnat es troba sota el control o vigilància del professorat, és a dir, des del moment d'entrada al centre fins a l'eixida en finalitzar la jornada escolar.

3.2. Indemnització. Drets i requisits.

3.2.1. Quan es té dret a una indemnització.

Els centres públics han d'aplicar els pressupòsits de l'article 139 de la Llei 30/92 de Procediment Administratiu Comú i Règim Jurídic de les Administracions Públiques. Segons aquesta normativa, el dret a una indemnització per alguna lesió o dany patit ha de ser efectiu, avaluable econòmicament i individualitzat, amb relació a una persona o grup de persones.

Pel que fa a la valoració, hi cal incloure: a) els danys físics i personals del propi lesionat; b) els danys que han patit els seus béns; c) el jutge també pot considerar danys morals, fins i tot ofenses de caràcter xenòfob o racista

3.2.2. Requisits per a ser indemnitzat.

Perquè l'Administració procedisca a indemnitzar cal que concórreguen tots i cadascun dels requisits següents:

a) Que el particular pateixca una lesió en qualsevol dels seus béns o drets i no tinga el deure jurídic de suportar el dany.

b) Que la lesió siga conseqüència del funcionament normal o anormal del servei públic.

c) Que hi haja relació directa, immediata i exclusiva de causa-efecte entre el dany i el funcionament del servei públic, sense intervenció d'elements estranys que puguin influir en el nexa causal.

d) Que el mal no s'haja produït com a conseqüència de la conducta il·lícita,

inadequada o negligent del perjudicat.

e) Que la lesió no s'haja produït a conseqüència de la intervenció de terceres persones estranyes al servei públic.

f) Que el mal al·legat siga real, efectiu i avaluable econòmicament, excloent-se les especulacions o simples expectatives de dret.

g) Que el mal siga concret i individualitzat en relació a una persona o grup de persones.

h) Que el mal no s'haja produït per causa de força major.

A) Casos que reconeixen la responsabilitat patrimonial.

Cas 1. Durant el temps d'esplai, una alumna de quatre anys d'un col·legi públic sofreix la ruptura de les seues ulleres com a conseqüència de l'acció deliberada d'una altra xiqueta de la seua classe. La reclamació que dóna origen a l'expedient dictaminat és interposada pels oncles de la menor, amb les quals està acollida. La proposta de resolució de l'expedient és estimatòria.

Extracte de la doctrina. En aquest supòsit, la intervenció d'un tercer no exonera de responsabilitat l'Administració pública educativa, per succeir els fets en l'àmbit de la prestació d'aquest servei públic i com a conseqüència d'aquest, ja que l'actuació d'aquest tercer, com la de la xiqueta agredida, estaven subjectes a la funció protectora dels educadors, que ha de ser especialment intensa en menors de tan curta edat, sense que conste acreditat que s'adoptaren per part d'aquests totes les mesures conduents a impedir un incident, amb resultat danyós, com el que és objecte d'examen (...) Pel que s'ha dit, ha d'entendre's que en aquest supòsit es dóna la necessària relació de causalitat entre el funcionament del servei públic educatiu i el dany causat. Així mateix, dels documents de l'expedient resulta clar que concorren els altres requisits necessaris per a declarar la responsabilitat patrimonial de l'Administració; és a dir, que existeix un dany efectiu, avaluable, individualitzat i que no hi ha el deure

de suportar.

Conclusió. "El Consell Jurídic Consultiu de la Comunitat Valenciana és del parer que procedeix declarar la responsabilitat patrimonial de la Generalitat Valenciana i estimar la reclamació formulada per (...) a qui s'haurà d'indemnitzar amb vint mil cinc-cents pessetes". Consell Jurídic Consultiu de la Comunitat Valenciana. Dictamen 040/2000, exp. 437/1999.

Cas 2. Un alumne de 10 anys d'edat que presenta problemes de conducta i necessitats d'educació especial, agredeix un company i li trenca les ulleres en el moment que ambdós juntament amb la resta d'alumnes es disposen a eixir de classe. En el moment en que succeeix el fet està present el professor responsable. El supòsit dictaminat consisteix en un expedient de responsabilitat patrimonial, tramitat per a resoldre sobre la reclamació de danys i perjudicis que formula el pare del menor.

Extracte de la doctrina. En el supòsit dictaminat ha d'entendre's que es dóna la necessària relació de causalitat entre el funcionament del servei públic educatiu i el dany causat, sense que la intervenció d'un tercer exonere de responsabilitat l'Administració pública educativa, per succeir els fets en l'àmbit de la prestació d'aquest servei públic i com a conseqüència d'aquest, ja que l'actuació d'aquest tercer com la del xiquet agredit estaven subjectes a la funció protectora dels educadors. **Conclusió.** "El Consell Jurídic Consultiu de la Comunitat Valenciana és del parer que procedeix estimar la reclamació formulada per (...) per l'import que finalment s'estime acreditat". Consell Jurídic Consultiu de la Comunitat Valenciana. Dictamen 018/2000, exp. 414/1999.

B) Casos que no reconeixen la responsabilitat patrimonial.

Cas 3. Un alumne d'un centre d'ensenyament públic sofreix durant el temps d'esplai el trencament de les ulleres a causa d'un colp de pilota

Reiterades sentències reconeixen la responsabilitat patrimonial de l'Administració: a) el servei prestat en el recinte escolar; b) les activitats "extraescolars" (voluntàries) o complementàries.

Aquesta responsabilitat es fonamenta en el dret que tenen els particulars a ser indemnitzats per l'Administració per tota lesió que patisquen en el seus bens i drets, llevat de casos de força major.

La jurisdicció competent en qualsevol demanda contra un professor o professora que actue com a tal serà la contenciós-administrativa.

El comportament negligent o dolós dels treballadors i les treballadores de l'ensenyament pot ser causa de dos tipus de demanda: de l'Administració i del particular.

El professorat no té cap responsabilitat civil davant d'actes referits al normal o anormal funcionament de l'Administració.

llançada per un company. El pare reclama l'import de les ulleres. **Extracte del dictamen.** "Com ha exposat aquest Consell Jurídic Consultiu en el seu dictamen 13/97, del 4 de març de 1997: "La responsabilitat patrimonial de l'Administració apareix configurada en el nostre ordenament jurídic com una responsabilitat directa i objectiva, que gira sobre el concepte clau de lesió, entesa aquesta com un dany antijurídic que el perjudicat no té el deure jurídic de suportar, perquè no existeixen causes de justificació que legitimen este perjudi, i sense que siga necessari per a la seua procedència el requisit tradicional de la il·licitud o culpa del funcionari. N'hi ha prou amb el fet que s'haja produït una lesió que reunisca els requisits exigits per la Llei (efectiva, econòmicament avaluable, individualitzada i connectada causalment amb l'activitat de l'Administració), perquè aquesta tinga el deure de rescabalar, amb independència que el dany provinga del funcionament normal o anormal d'un servei públic, d'actuació material o d'actes jurídics, d'accions i d'omissions, d'actes lícits o d'actes il·lícits [sentències del Tribunal Suprem del 23 de gener de 1978, 9 de maig de 1978 i 4 de febrer de 1983].

En aquest tipus de reclamacions –danys succeïts en centres escolars– el Consell d'Estat s'ha pronunciat repetidament i ha afirmat que ha de partir-se del fet que l'Administració no té el deure de respondre sense més de tots els danys que puguen sofrir els alumnes en centres escolars de la seua titularitat, sinó que, perquè siga procedent la responsabilitat patrimonial pública, hauran de donar-se els requisits que la caracteritzen, legalment establits, i s'hauran d'analitzar les circumstàncies concurrents en cada cas (DL 256/95, 259/95).

En el present cas, en les actuacions remeses hi ha constància que una persona individualitzada ha sofrit una lesió patrimonial efectiva, consistent en la ruptura d'unes ulleres, valorades en 16.000 pessetes.

Serà necessari, per tant, a fi de configurar la responsabilitat patrimonial de l'Administració, examinar l'existència de nexes causal entre el funcionament del servei públic i els danys al·legats pel reclamant; si no hi ha aquest nexes causal serà procedent la desestimació de la reclamació sense entrar en altres consideracions.

En el present cas no ha quedat acreditat el nexes causal entre el perjudi sofrit per l'alumne i la prestació del servei. El perjudi –trencament de les ulleres– va ser conseqüència d'un colp fortuït que va patir l'alumne durant el temps d'esplai, sense que als professors, ateses les circumstàncies, els fóra raonablement exigible una conducta positiva que evitara el perjudi finalment sofrit per l'alumne.

Per això no es pot establir relació de causalitat entre la prestació del servei i el perjudi sofrit pel reclamant. En conseqüència, en no haver-hi el nexes causal exigint per l'art. 139.1 de la Llei 30/92, ha de concloure's que no existeix responsabilitat patrimonial de la Generalitat Valenciana".

Conclusió. "El Consell Jurídic Consultiu de la Comunitat Valenciana és del parer que és procedent la desestimació de la reclamació de danys i perjudis formulada per (...)". Consell Jurídic Consultiu de la Comunitat Valenciana. Dictamen 034/1997, exp. 067/1997.

3.3. La responsabilitat del professorat.

3.3.1. La responsabilitat civil.

Com s'ha vist, la Llei reguladora de la Jurisdicció del contenciós-administratiu (LRJCA), Llei 29/1998 de 13 de juliol, i la reforma de la Llei Orgànica del Poder Judicial (LOPJ), Llei Orgànica 6/1985, de 1 de juliol, en la nova redacció donada per la Llei Orgànica 6/1998, de 13 de juliol, ens permeten concloure que els jutges de l'àmbit civil no admetran demandes contra el professorat de l'ensenyament públic, sempre que actuen en la seua funció de professionals de l'ensenyament.

La jurisdicció competent en qualsevol demanda contra un professor o professora que actue com a tal serà la contenciós-administrativa: el demandant ha d'anar contra l'Administració. Així es concreta, finalment, en la Llei 4/99 que modifica la Llei 30/92, quan en el seu article 146.1 diu: "La responsabilidad penal del personal al servicio de las Administraciones Públicas, así como la responsabilidad civil derivada del delito se exigirá de acuerdo con lo previsto en la legislación correspondiente". És a dir, només es podrà exigir per la legislació corresponent la responsabilitat penal, quan en la redacció anterior s'al·ludia també a la responsabilitat penal i civil. Per tant, d'acord amb el marc legal assenyalat, no és possible demandar al professorat per la via civil.

L'article 2 e) de la Llei 29/1998, de 13 de juliol (LRJCA) estableix: "L'ordre jurisdiccional contenciós-administratiu coneixerà de les qüestions que se susciten en relació amb: la responsabilitat patrimonial de les administracions públiques, qualsevol que siga la naturalesa de l'activitat o el tipus de relació que es derive, no podent ser demandades aquelles per aquest motiu davant dels **ordres jurisdiccionals civil o social**", L'article 9.4 de la reforma de la LOPJ, Llei 6/1998, precisa que els òrgans judicials d'aquest ordre (contenciós-administratiu), "coneixeran, així mateix, de les pretensions que es deduïsquen en relació amb la responsabilitat patrimonial de les Administracions públiques i del personal al seu servei, qualsevol que siga la naturalesa de l'activitat o el tipus de relació que es derive.

3.3.2. Responsabilitat per dol o culpa.

Durant l'activitat professional, dins del recinte escolar o en activitats lectives, complementàries i/o extraescolars, es pot cometre dol, culpa o negligència greu. En aquest cas tant un particular com la pròpia Administració poden denunciar-ho. Es tracta de la responsabilitat penal, regulada en el Codi Penal i a la qual està subjecta tota la ciutadania. Ací sí que es pot exigir la responsabilitat civil del professorat per actuacions per les quals haja estat declarat responsable per via penal. Algunes administracions públiques, com ara la Conselleria d'Educació, han subscrit una pòlissa que contempla la defensa jurídica davant qualsevol ordre jurisdiccional, les fiances i una assegurança de responsabilitat civil derivada dels danys en els que el professor o la professora han estat declarats culpables per culpa o negligència greu. Però si, com qualsevol altre ciutadà, el docent causa un mal amb dol, ha de fer front a la seua responsabilitat penal –i a la civil derivada d'aquesta– i assumir les conseqüències de les seues actua-

cions. En aquests supòsits seria incoherent i corporatiu plantejar qualsevol defensa o protecció.

El comportament negligent o dolós dels treballadors i les treballadores de l'ensenyament pot ser causa de dos tipus de demanda:

A) De l'Administració. La reforma de la Llei 30/1992 obliga l'Administració, quan haja indemnitzat directament als lesionats, a "repetir", és a dir, a reclamar el pagament indegut que ha fet d'una quantitat per la realització d'un dany, contra qui haguera actuat amb dol, culpa o negligència greu. Per a això, s'instruirà un procediment administratiu en el qual s'haurà de provar el dol o la negligència del professor/a.

L'Administració exercitarà l'acció "de regrés" quan el lesionat haguera estat efectivament indemnitzat per l'Administració o quan s'acredite l'existència de culpa greu o dol en la conducta del personal al servei de l'Administració.

B) Del particular. És el dret que qualsevol persona té d'acudir als tribunals contra una altra persona que haja comés, presumptament, un delictes tipificat en el Codi Penal, en determinades actuacions en les quals es puga demostrar que hi ha hagut dol o culpa greu.

La responsabilitat penal del personal al servei de les administracions públiques, així com la responsabilitat civil derivada de delictes s'exigirà d'acord amb la legislació corresponent.

3.4. La defensa jurídica del professorat.

A) Via administrativa. El professorat no té cap responsabilitat civil davant d'actes referits al normal o anormal funcionament de l'Administració. La reclamació per la via administrativa només s'exerceix davant l'Administració. En definitiva, la responsabilitat patrimonial de l'Administració és l'única que respon davant els ciutadans i ciutadanes i, en cas que el particular estiga en desacord amb la resolució administrativa, ha de recórrer a la pròpia administració per la via contenciós-administrativa.

B) Via penal. El professorat pot sol·licitar la defensa jurídica a través del centre i de la Direcció Territorial d'Educació, la qual remetrà la sol·licitud al Servei de Gestió Patrimonial de la Direcció General de Règim Econòmic. Aquest servei determinarà si la companyia d'assegurances concertada ha d'assumir la defensa del professor o la professora. En qualsevol cas la companyia ha d'assumir la defensa penal mentre la persona imputada no siga declarat culpable amb dol o culpa greu, en sentència ferma. Aquest procediment no ha sigut sempre compartit per la Conselleria d'Educació. Aquesta restricció obligarà a replantejar-ho en les pròximes negociacions.

En qualsevol cas, el professor implicat pot contractar a nivell particular un advocat o una advocada que li assistisca en la seua defensa i posteriorment podrà exigir a l'Administració que li abone les despeses efectuades sempre que es demostre que no ha existit dol o culpa greu.

Quan un professor rep una citació judicial relacionada amb les seues funcions educatives ha de comunicar-ho a la direcció del seu centre i aquesta ho ha de traslladar a Secretaria de la Direcció Territorial d'Educació, adjuntant la citació amb l'exposició dels fets que l'han motivat.

3.5. Referències legals.

A) Lleis fonamentals que regulen la funció pública.

- Decret 315/1964, de 7 de febrer, pel qual s'aprova el text articulat de la Llei de Funcionaris Civils de l'Estat.
- Llei 30/84, de 2 d'agost, de Mesures per a la Reforma de la Funció Pública.

- Decret Legislatiu de 24 d'octubre de 1995, del Consell de la Generalitat Valenciana pel que s'aprova el text refós de la Llei de la Funció Pública Valenciana.

- Llei 9/1987, de 12 de juny, d'Òrgans de Representació, Determinació de les Condicions de Treball i Participació del Personal al Servei de les Administracions Públiques.

- Llei 53/1984, de 26 de desembre, d'Incompatibilitats del Personal al Servei de les Administracions Públiques.

B) Responsabilitat disciplinària del professorat públic.

- Reial Decret 33/1986, de 10 de gener, pel qual s'aprova el Reglament de Règim Disciplinari dels Funcionaris de l'Administració de l'Estat.

C) Legislació administrativa.

- Llei 29/1998, de 13 de juliol, reguladora de la Jurisdicció Contenciós-Administrativa, modificada per la Llei 4/1999.

- Llei Orgànica 6/1985, de l'1 de juliol, del Poder Judicial, en la redacció donada per la Llei Orgànica 6/1998, de 13 de juliol, de reforma de la Llei Orgànica del Poder Judicial.

- Llei 4/99, de 13 de gener, de modificació de la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de Règim Jurídic de les Administracions Públiques i del Procediment Administratiu Comú.

3.6. Textos bàsics de consulta.

ALBEROLA, José B.: "Legislación bàsica Administrativa y funcional", en *Función directiva: Un modelo de formación, Curso de Formación para la Acreditación de la Función Directiva*. València 1999.

FERNÁNDEZ ENGUITA, Mariano: *98 preguntas sobre Órganos Colegiados*. Escuela Española, Madrid 1998.

GONZÁLEZ PÉREZ, José: *Responsabilidad Patrimonial de las Administraciones Públicas*. Cívitas, Madrid 2004.

LAFUENTE, Mercedes: *El régimen disciplinario de los funcionarios públicos de la Administración del Estado*. Tirant lo Blanch, València 1996.

MANZANA, Rafael: *Derechos y deberes de los funcionarios*. Tirant lo Blanch, València 1996.

MORENO, Juan A.: *Responsabilidad de centros docentes y profesorado por daños causados por sus alumnos*. McGraw Hill, Madrid 1996.

SANTAMARTA, Marta-Elena: *Responsabilidad del profesorado*. Escuela Española, Madrid 1997.

RODRÍGUEZ, Luis, SANABRA, Joan: "La responsabilidad de los centros de enseñanza". A *Iuris*, núm. 54. *Iuris*, Madrid 2001.

TRAYTER, Juan M.: *Manual de Derecho Disciplinario de los funcionarios públicos*, Marcial Pons, Madrid 1992.

TRAYTER, Joan: *El dret disciplinari en la Funció Pública*. Escola d'Administració Pública, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1992.

4. Orientacions per a una pràctica docent més segura

4.1. La custòdia de l'alumnat.

■ Als efectes de la determinació de la responsabilitat derivada de la custòdia de l'alumnat, la jurisprudència ha establert que l'obligació de respondre naix en el moment en què s'inicia la jornada escolar (moment en què els pares i mares cedeixen la guarda i custòdia) fins la seua finalització (moment en què els pares recuperen la guarda i custòdia) i comprén no sols les classes sinó també les activitats escolars complementàries i extraescolars. Ara bé, si quan finalitza la jornada escolar, els pares o tutors no arregen els seus fills o filles, i per tant, no recuperen la guarda legal, el professor o la professora els custodiarà durant un temps prudencial (per educació, per deferència, per ètica...). Passat aquest període, en cas que els pares o tutors no s'hi presenten convé que el tutor o la tutora, cas que el director està absent, ho comunicarà a la policia local, per tal que aquesta es faça càrrec del xiquet/a o que localitze els pares o tutors. En última instància, en sentit estricte, el professor tutor és el responsable de mantenir la custòdia de la xiqueta/t mentre no siga recuperada pels pares. L'horari general del centre, aprovat pel consell escolar, establirà els horaris d'obertura i tancament del centre que, a la seua vegada, determinaran el moment en què se cedeix la guarda i custòdia dels pares a favor del professorat, i a l'inrevés. En la nota informativa que a principi de curs s'ha de distribuir a les famílies caldria adjuntar un model per tal que aquells pares o mares que decidisquen no arregen els fills a l'eixida de l'escola ho manifesten per escrit. En qualsevol cas, cal insistir-hi, un menor d'edat, sobretot si és menor de 16 anys, no pot quedar mai sense custòdia, tampoc a l'eixida del centre.

■ Tampoc l'alumnat no pot quedar mai sol durant la jornada escolar dins del recinte escolar. Qualsevol incident que hi puga passar és responsabilitat del professor o professora corresponent. Per tant, sempre que es puga, cal deixar algun company o companys per tal que es faça càrrec de l'alumnat durant el temps indispensable. Vegem ara com ho va contemplar la justícia en un cas concret. Durant un descans entre dues classes dos alumnes van començar a increpar-se i van acabar barallant-se. En l'altercat Miguel va patir ferides que van tardar alguns dies en curar. Els pares de Miguel demanaren al col·legi i als pares de l'altre xiquet. La justícia va recordar que que la responsabilitat del centre naix quan cessa la guarda dels pares i si el centre escolar haguera disposat els recursos humans adients –per exemple, responsabilitzant als professors la vigilància com es fa en el temps d'esplai– la baralla s'haguera pogut evitar. Per tant va existir una omisió del deure de vigilància (Audiència Provincial de Jaén, Sentència de 5/7/2000).

■ En les activitats extraescolars correspon a la direcció del centre adoptar les mesures necessàries per a la vigilància dels alumnes en el temps transcorregut entre la finalit-

zació de l'horari lectiu i el tancament del centre escolar, d'acord amb les normes de convivència que estableix el Reglament de Règim Intern del centre. Cal recordar que el temps d'esplai s'inclou dins del temps de guarda i custòdia a tots els efectes. - Pel que fa a l'etapa d'Educació Infantil, el pare o mare acompanyarà fins l'entrada en el centre l'alumne i el lliurarà a la mestra, en el lloc on es determine que cal passar la custòdia. En Primària el pas de la custòdia a l'entrada i a l'eixida es realitzarà en el lloc que determine el Reglament de Règim Intern.

■ Cas que la família designe una persona diferent per a arregen l'alumnat, a començament de curs les famílies lliuraran al mestre o la mestra un document signat i amb el número del DNI de la persona autoritzant on es faça constar: el permís, el nom i cognoms de l'alumne/a i els de la persona que l'arregenarà, també amb el seu DNI. Aquesta orientació cal seguir-la especialment a les ciutats. Per tal d'evitar malentesos, si algun dia no pot anar a arregen-lo la persona que ho fa habitualment, haurà de posar-ho en coneixement del professor/a tutor/a, indicant per escrit les dades completes de la persona que arregenarà el xiquet. Convé insistir que, en sentit estricte, un xiquet –sobretot si és menor de 16 anys– no pot quedar sense custòdia, la qual no pot ser exercida per menors d'edat, ni després de l'eixida del centre. Si les famílies decideixen que el seu fill es desplaça sol des del centre fins al seu domicili cal explicitar-ho en una comunicació dirigida al professor tutor.

■ Pel que fa a la custòdia als IES i centres docents no universitaris, les eixides fora del recinte escolar de l'alumnat dels instituts d'Educació Secundària –i d'altres centres docents no universitaris– entre l'inici i la finalització de la jornada s'aborden en l'article 1.903, paràgraf 5è. del Codi Civil, el qual estableix respecte als menors d'edat: "Les persones o entitats que siguen titulars d'un centre docent d'ensenyament no superior respondran pels danys i perjudicis que causen els seus alumnes menors d'edat durant els períodes de temps en què els mateixos estiguen sota el control i vigilància del professorat del centre desenvolupant activitats escolars, extraescolars o complementàries". D'altra banda el deure de vigilància a l'esplai implica també el deure d'aplicar les mesures preventives oportunes. De tot això es dedueix que la Generalitat, en la condició de titular dels centres docents públics de nivell no universitari, serà responsable dels danys que cause l'alumnat menor d'edat durant el temps que està sota la vigilància del professorat del centre. Per aquesta raó, per tal d'evitar possibles responsabilitats de l'Administració per l'incompliment del deure de vigilància del professorat, cal que l'alumnat menor d'edat no isca del centre en el període de permanència que està sota la guarda del professorat. Així mateix, l'entrada i eixida del recinte escolar per part dels alumnes majors d'edat i de la resta de membres de la comunitat educativa, haurà d'estar

regulada en els reglaments de règim intern que estableixen les normes de convivència dels centres.

■ L'alumnat que faça ús de transport escolar s'acollirà a la regulació d'aquest servei establert pel Reglament de Règim Intern del centre (acompanyament al lloc de recollida de l'autobús que el reglament determine...). Els alumnes usuaris habituals que algun dia deixen d'usar el transport hauran de justificar-ho amb un document escrit, amb el número del document d'identitat de la mare, el pare o el tutor. De la mateixa manera, caldrà notificar al centre per escrit qualsevol circumstància especial com ara una malaltia o qualsevol indisposició.

■ Les notificacions escrites, per malalties, indisposicions o altres incidències, s'han d'arxivar en l'expedient de l'alumne, als efectes d'evitar eventuais conseqüències en casos d'imputacions de responsabilitat al professorat.

4.2. Menjadors.

■ A principi de curs cal sol·licitar de les famílies que especifiquen per escrit, amb el número del document d'identitat, les possibles al·lèrgies a la ingesta de qualsevol aliment pel seu fill o filla.

■ Si l'alumne o l'alumna ha de prendre algun medicament i l'horari de tractament coincideix amb la jornada escolar, les famílies hauran d'entregar al professor-tutor un certificat mèdic en el qual s'especifique quina medicina, com i quan se li ha d'administrar. Qualsevol tractament mèdic que implique la ingesta de medicaments, el professorat no té obligació de subministrar-los. La col·laboració voluntària amb la família és positiva, però en casos de tractaments delicats és aconsellable que des de la direcció del centre se sol·licite personal sanitari qualificat.

■ Els educadors i les educadores són responsables, així com el professorat a càrrec del menjador, de qualsevol incident produït en aquest servei. És convenient que, en el cas que aquest personal es veja desbordat pel treball, ho notifique per escrit a la direcció del centre per a què es contracte més personal. Per a major protecció del docent, la sol·licitud esmentada s'ha de presentar al centre per registre d'entrada, i les persones sol·licitants han de guardar-ne una còpia. De la mateixa manera, en el cas que es produïska alguna conseqüència derivada de la càrrega de treball aquest personal podrà ser exonerat de responsabilitat, sempre que no s'hi haja produït cap negligència. El professorat responsable del menjador ha d'assistir obligatòriament a tots claustres i a qualsevol altra reunió de caràcter docent que se celebren de 12 a 13 h.

Davant d'un fet fortuït (quan no existeix el nexa de causalitat entre un accident, per exemple, i el funcionament del servei públic), no és exigible cap tipus de responsabilitat als edu-

cadors ni al professorat responsable. En aquests casos, els tribunals no solen estimar les demandes de responsabilitat patrimonial.

Un cas il·lustratiu. Un dia de pluja, mentre esperaven que s'obriera el menjador, un grup de xiquets de 6 anys estava jugant en un recinte tancat del col·legi sota la supervisió de dos adults no docents. Jugaven al tren i la fila es va desplomar. Alguns xiquets caigueren damunt d'Ana. Les cuidadores no s'assabentaren del mal que s'havia fet la xiqueta fins que es va queixar. Ana va ser operada del colze i els pares van demandar al col·legi. El cas va arribar a l'Audiència Provincial de Bilbao la qual va desestimar la demanda per considerar que l'accident havia estat un fet fortuït. Encara es va recórrer al Tribunal Suprem el qual va desestimar el recurs argumentant que de l'activitat natural d'aquest joc no s'han d'esperar les conseqüències que va patir la xiqueta. L'accident només s'hauria pogut evitar sometent la xiqueta a la més absoluta inactivitat, la qual cosa no és gens recomanable per al normal desenvolupament a la seua edat. (Tribunal Suprem, Sentència de 27/9/2001).

- La legislació no concreta l'obligació o no de dinar conjuntament amb l'alumnat, però es pot produir un acord col·legiat del centre que ho aconselle.

4.3. Patis.

■ Cal evitar els jocs violents o perillosos i en aquest sentit cada claustre ha de determina què entén per joc violent o perillós. Per a prendre decisions, en general, cal guiar-se pel sentí comú i per la jurisprudència sobre el tema, la qual aconsella que en els jocs escolars no hi haja un risc afegit respecte als riscos presents en els jocs que es practiquen en el carrer, en el parc, etc.

Cas 1. Una xiqueta de 10 anys va perdre la vista d'un ull a causa d'una pilotada rebuda mentre jugava amb altres xiquets. En la Sentència de 16 de febrer de 1999 (RJ1999/1622) el Tribunal Suprem va responsabilitzar a l'Administració educativa per la manca de vigilància en permetre que la xiqueta jugara amb un element perillós, una pilota massissa de tres centímetres de diàmetre, i en un lloc inadequat, un passadís amb parets i sostre existent al costat del pati, on podia rebotar la pilota.

Cas 2. Javier, nou anys, jugava al futbol en el pati d'un col·legi públic. Un company que estava botant, sense voler, li va pegar una patada en l'ull, a conseqüència de la qual li va provocar a Javier la pèrdua total de visió. La resolució del Ministeri va denegar la indemnització al pare de Javier per considerar que el fet va ser fortuït. El cas va arribar al Tribunal Suprem, el qual va confirmar la denegació de la indemnització, perquè no es podia afirmar que la lesió era conseqüència del funcionament dels serveis públics docents ni tampoc que existira una manca de control del professorat del col·legi, doncs els fets hagueren pogut passar sota qualsevol tipus de vigilància (Tribunal Suprem, Sentència del 24/7/2001).

La jurisprudència ha establert que l'obligació de respondre s'estén des el moment en què s'inicia la jornada escolar fins la seua finalització.

En sentit estricte, un xiquet –sobretot si és menor de 16 anys– no pot quedar mai sense custòdia.

Cal evitar els jocs violents o perillosos i cada claustre ha de determinar què entén per joc violent o perillós.

Cal extremar les precaucions amb l'alumnat més menut i, en general, no afegir riscos innecessaris.

Qualsevol desplaçament del professorat per raó del servei, sobretot si és habitual o periòdic, cal recollir-lo en la Programació General Anual.

Per a assistir a les reunions convocades per la Inspecció, el professorat convocat ha de disposar d'una autorització o certificació de la direcció del seu centre.

■ Quan es detecten desperfectes o elements que puguin ocasionar perill en el pati (per exemple, els anclatges defectuosos de les porteries o els elements de ferro dels parcs infantils), cal comunicar-ho per escrit a l'administració (Ajuntament o Serveis Territorials). El centre ha de guardar una còpia del document, segellada amb registre d'entrada, per a què, davant de qualsevol incident provocat en el pati, es pugui demostrar que les deficiències van ser comunicades en el seu moment a les autoritats. Cal repetir l'enviament d'aquestes comunicacions, almenys cada curs escolar i comunicar-ho al consell escolar del centre.

Cas 3. Un alumne es va lesionar un ull dins del col·legi quan travessava una malla metàl·lica en mal estat. El Tribunal Suprem va condemnar l'Administració per incomplir el seu deure de manteniment de les instal·lacions. En aquest cas es va condemnar l'Ajuntament, responsable de conservar les instal·lacions, el qual havia incomplert greument aquest deure malgrat les advertències del director del centre docent. (Tribunal Suprem, Sentència de 12/2/1996).
- Cal que els patis d'Infantil i de Primària estiguin separats o, si això no és possible, han d'establir tornos de pati en horaris diferents.
- Durant el temps d'esplai, en tots els patis dels instituts i els col·legis ha d'haver una vigilància suficient.

4.4. Educació Física.

■ Els centres educatius han d'organitzar-se per tal que els alumnes no facen sols els trajectes de les aules al gimnàs i viceversa. Cal que el claustre determine les obligacions de cada professor en relació als esmenats trajectes.

■ En cas que es produeixi un accident en la classe d'educació física, el professor utilitzarà el temps indispensable per a comunicar l'incident a un professor o a un membre de l'equip directiu que no tinga alumnes al seu càrrec, per tal que es faci càrrec del grup mentre realitza les gestions oportunes amb la màxima celeritat. També pot enviar un alumne per a comunicar-ho.

■ Si cal entrar als vestidors per a realitzar alguna funció educativa cal trucar prèviament a la porta. Si es poden preveure reaccions no desitjables per part de l'alumne implicat, convé anar acompanyats d'una persona que testimonie que s'ha avisat abans d'entrar.

■ Cal extremar les precaucions en el cas d'alumnes més menuts i, en general, no afegir riscos innecessaris: realitzar les activitats programades i comprovar que el material utilitzat reuneix els requisits adequats de qualitat.

■ Pel que fa a les instal·lacions esportives cal informar per escrit i amb registre d'entrada qualsevol deficiència o element que pugui condicionar negativament les classes.

4.5. Eixides educatives i excursions.

■ Cal facilitar amb uns dies d'antelació un full informatiu a les famílies on conste: hora d'eixida i arribada de l'activitat –aquesta última aproximada–, tipus de transport, itinerari, preu, material que cal dur i activitats que realitzaran.

■ Les eixides educatives i les excursions han d'estar autoritzades amb la signatura dels pares, mares o tutors. En el full d'autorització cal fer constar que per part dels pares o tutors s'assumeix la possibilitat que el professorat pugui decidir, davant de circumstàncies no previstes, altres activitats no programades inicialment. En qualsevol cas, cal ser prudents i evitar les eixides educatives que comporten uns riscos innecessaris.

Cas 1. Un institut de Jaén va organitzar una excursió a Sierra Nevada. Un alumne va patir un accident mortal en esvarar per una pendent nevada que va acabar amb un xoc contra un pal de senyalització. Els pares van sol·licitar una indemnització al·legant que el seu fill havia mort a conseqüència del funcionament d'un servei públic i que existia una relació causal entre el servei públic, l'activitat extraescolar, i el mal. A més es donava la circumstància que l'alumne havia actuat en tot moment amb el permís dels professors. El Tribunal Superior de Justícia d'Andalusia va considerar que l'activitat administrativa havia influït de manera decisiva en el succés, doncs no s'hi van observar les mesures necessàries de cura que permeten que una activitat extraescolar, on el nivell de risc és més alt que en el institut, assolisca la seua finalitat. El professorat, per exemple, no va donar instruccions prèvies als alumnes sobre els llocs perillosos de la serra o quines conductes, com la del difunt, calia evitar. En conseqüència, es va declarar la responsabilitat de l'Administració i es va obligar a indemnitzar la família. (Tribunal Superior de Justícia d'Andalusia, Sentència de 15/3/2000).

Cas 2. En el Dictamen 1877/96, Secció 7ª, de 6/6/1996, el Consell d'Estat declara la responsabilitat de l'Estat per la defunció d'una xiqueta de quatre anys d'edat que s'havia lesionat amb els ferros d'un carregador de paques. L'accident s'havia produït durant la visita a una granja, activitat programada pel centre públic del qual era alumna. Segons el Consell d'Estat la responsabilitat cal imputar-la a l'Administració, "sense necessitat de trobar la relació amb una hipotètica actitud negligent de la professora", sobre la base de tres punts: a) l'accident en el transcurs d'una activitat escolar; b) les característiques del lloc; c) la poca edat de la difunta.

Segons Luis Rodríguez Vega, magistrat i professor ordinari de l'Escola Judicial, així com Joan Sanabra Gafarot, secretari judicial "sembla que la base de la decisió cal buscar-la en la creació del risc per part de l'Administració, en dur als xiquets a una granja on hi havien màquines perilloses". Per tant, un segon criteri a considerar es el de la creació del risc, segon el qual l'Administració ha de respondre per haver creat el risc que es produís el sinistre. Les eixides escolars han d'estar previstes en la Programació General Anual (PGA) o en el document de revisió de la PGA. En cas d'eixides curtes dins de la localitat, cal emprar un model d'escrit d'autorització per a tot el curs escolar que cal que signe la família de l'alumne.

En les eixides educatives i excursions de més d'un dia, convé endur-se la pòlissa d'assegurança concertada per a l'activitat, així com un document de la direcció del centre on es faci constar que l'activitat està inclosa en la PGA. Cal, però, examinar les diferents pòlisses les quals poden coinci-

dir en algunes cobertures: assegurança particular del centre; del transport en autobús, tren, etc.; del lloc visitat, museu, granja-escola, etc. (potser inclosa en l'entrada o en la factura).

Pel que fa als instituts i altres centres no universitaris (Conservatoris, Escoles d'Arts i Oficis, Escoles Oficials d'Idiomes...), no s'ha de permetre a l'alumnat major d'edat que viatge pel seu compte (en moto o cotxe particular, per exemple) a una activitat fora del recinte educatiu. Si es produeix aquesta situació, l'alumne ha de comunicar-ho per escrit al seu tutor o tutora, i optativament al cap d'estudis, manifestant que, per pròpia voluntat, no es trasllada a fer l'activitat amb el grup. En cas d'accident, aquest document permetrà d'exonerar de responsabilitat al professorat organitzador de l'activitat.

4.6. Urgències i malalties.

En relació al tractament de les urgències i les malalties cal una planificació general de cada localitat i zona en la qual participen els centres educatius i els respectius centres de salut. En tot cas, el centre escolar ha de fer les consideracions següents:

a) No convé esperar si l'alumne es troba malament, i cal avisar immediatament als pares. En una urgència s'ha d'auxiliar de la manera més eficaç i convé, quan siga possible, que es desplaça fins el centre el metge que corresponga (de l'assegurança escolar o el metge de guàrdia). En cas de necessitat cal també coordinar-se de manera preventiva amb la policia local.

La responsabilitat patrimonial de l'administració pública pot aplicar-se, i s'ha de reclamar per la persona interessada quan hi ha accidents o danys patits pel professorat durant la prestació del servei educatiu. Aquest és el cas per exemple dels accidents amb el vehicle particular d'un professor quan trasllada d'urgència algun alumne a un centre sanitari.

4.7. Desplaçaments i itineràncies.

■ Qualsevol desplaçament del professorat originat per raó del servei, sobretot si és habitual o té periodicitat, cal que estiga recollit a la PGA, al document de revisió de la PGA i a la memòria del curs acadèmic. Els desplaçaments han de ser considerats per la Conselleria d'Educació "comissions de servei", per a disposar de la necessària cobertura jurídica i previndre les possibles indemnitzacions a les quals tindria dret a percebre el treballador o la treballadora en cas de produir-se un accident en el trasllat o en la realització de l'activitat. D'aquesta manera la incidència serà reconeguda com "accident laboral". Són necessàries unes condicions de seguretat més dignes, entre elles la determinació adequada del kilòmetratge, així com l'increment de les remuneracions que compensen les despeses del personal que utilitza el seu vehicle per raó del servei.

■ Hi ha casos especials, com la confluència de dos o més cobertures de segurs. És la situació pròpia del professorat tutor de pràctiques formatives en centres de treball: Formació en Centres de Treball (FCT) o de Pràctiques Formatives en Alternança (PFA).

■ Per a assistir a les reunions de professorat de zona que convoca la Inspecció Educativa, el professorat convocat ha de disposar d'una autorització o certificació del seu cap de

personal, és a dir, de la direcció del centre.

■ Cal clarificar el tractament diferent de la Conselleria d'Educació a l'alumnat que realitza pràctiques. És el cas de l'alumnat de Formació Professional que realitza part del cicle formatiu en instal·lacions diferents a l'institut i alumnat universitari que realitza pràctiques prescriptives, com passa, per exemple en els estudis de Magisteri.

5. Per a obrir el debat: una primera taula reivindicativa

Aspectes generals	Reinvindicacions	Aspectes generals	Reinvindicacions
1- Insuficient informació als centres, al professorat i a l'equip directiu:	1.- Informació suficient al professorat, equips directius i centres. El Pla de Prevenció de Riscos Laborals ha d'incloure:		3.2.- Seguiment en la Junta de Personal o el Comitè de Seguretat i Salut Laboral de tots els casos, amb avaluacions periòdiques de les mesures adoptades.
1.1.- Sobre les obligacions i les implicacions de responsabilitat del professorat .	1.1.- Informació institucional per escrit, clara i precisa, respecte de les obligacions del professorat i l'alumnat. Així es podrà valorar, per exemple, si s'actua amb la diligència deguda.	4.- Malalties.	4.1.- Baixes i reconeixement metge.
1.2.- Sobre la normativa general de prevenció de riscos laborals .	1.2.- Compromís, amb temporalització, de fer efectiu el dret a la informació i la formació sobre prevenció i riscos dels llocs i del centre de treball: funció dels delegats de prevenció, coordinadors de centre de prevenció (pendent) i del Servei de Prevenció de riscos laborals	4.1.- Baixes i reconeixement metge.	4.1.- Explicació del nou concepte de "Vigilància de la salut", destinat a investigar riscos i dolències específiques en el treball. Compromís de planificació i temporalització a tots els treballadors i treballadores. Ha de figurar en el Pla de Prevenció de Riscos Laborals.
1.3.- Sobre desconeixement de la pòlissa d'assegurances .	1.3.- Campanya d'informació, amb consultes i respostes de coneixement general. Lliurament d'una còpia de la pòlissa a cada centre.	4.2.- Malalties relacionades amb el treball	4.2.- Reconeixement oficial de les malalties professionals. Necessitat d'un nou model de part de baixa que permeta disposar de dades per a fer prevenció de situacions de risc.
1.4.- Sobre els procediments de defensa jurídica .	1.4.- Clarificació exhaustiva dels passos a seguir i el tipus de defensa.	4.3.- Insuficient coordinació entre les persones responsables de cada Àrea o Centre de Salut Pública i els centres educatius.	4.3.- Reglament on consten tots aquells aspectes en els que s'han de coordinar les àrees i els centres de salut amb els respectius centres educatius (vacunes, formació sobre primers auxilis etc.)
1.5.- Sobre situacions concretes i actuacions per part del centre.	1.5.- Actualització de normativa. - Elaboració de protocols d'actuació davant de situacions determinades: eixides, malalties i accidents, patis, professorat de guàrdia, relació amb la comunitat educativa, etc. - Autonomia del consell escolar per a adequar la norma a les necessitats de cada centre i establiment de normes complementàries, si cal, en funció de l'activitat o de la pràctica habitual del centre. Adequació a la normativa general.	5.- Sobre el increment constant de demandes i responsabilitat educatives.	5.1.- Realització d'un estudi de les demandes i responsabilitats educatives. Observar la intensificació del treball en la modificació del calendari, en l'augment de la productivitat (ràtio professorat/grups,...) i en diversitat i complexitat de les tasques a desenvolupar.
1.6.- Sobre problemes per a rebre indemnitzacions si no queden demostrats els nexes de causalitat.	1.6.- Ampliació de la cobertura de la responsabilitat patrimonial a casos molt greus o defuncions, d'acord amb arguments jurídics que estimen que alguns accidents estan condicionats per aspectes estructurals, com ara la massificació. Per tant, no poden ser considerats "accidents fortuits".		5.2. Estudi de la complexitat organitzativa, de les tasques a desenvolupar i de les relacions entre els professionals per a garantir funcionament democràtic i respectuós.
2.- Pòlissa d'assegurances.			5.3.- Introduir l'any sabàtic (estudiar la seua regulació).
2.1.- En alguns casos de demanda per via penal, la Conselleria ha negat la defensa jurídica.	2.1.- Superació de l'actual interpretació restrictiva de la cobertura de defensa jurídica en la pòlissa. Garantia de defensa mentre l'imputat/ada no siga declarat/da culpable amb dol per sentència ferma. Pagament de despeses ocasionades per la contractació de la defensa privada (advocats).		5.4.- Millores econòmiques que compensen l'augment de la intensitat esmentada i adequada reducció de l'horari lectiu.
2.2.- Avaluació del funcionament de la defensa jurídica privada continguda en la pòlissa vigent.	2.2.- Aprovació d'un protocol d'actuació, i ampliació de la intervenció dels Serveis Jurídics de la Conselleria, els quals han d'assumir la defensa jurídica.		5.5.- Mesures dirigides a la població en general i a les comunitats educatives en particular (associacions de pares, alumnes...) que impliquen el compromís en el reconeixement social del treball i la millora del seu prestigi.
2.3.- Confluència de dos i tres pòlisses d'assegurances.	2.3.- Clarificació de situacions peculiars: professorat i alumnat d'FCT i PFA.		5.6.- Mesures per a viure la democràcia a l'escola. Projectes coordinats.
3.- Sensació d'abandó davant de les denúncies i/o les agressions.			5.7.- Atenció molt especial, formació i protocol d'actuació respecte a la intimidació i maltractament entre l'alumnat (<i>bullying</i>).
	3.1.- Creació d'una figura d'alta responsabilitat, adjunta a les Direccions Territorials per a respondre davant de les denúncies i/o les agressions: suport a les persones denunciades i agredides, i coordinació de mesures adequades.		

Casos concrets	Reinvidicacions
1.- Deficiències en la infraestructura i/o en les instal·lacions del centre.	1.- Demanda del treballador/a directament, a través del Comitè de Seguretat i Salut Lbaoral o dels delegats de prevenció de riscos laborals de una visita del Servei de Prevenció de Riscos Laborals per a fer una revisió tècnica i avaluació dels riscos laborals.
2.- L'activitat educativa en locals destinats a activitats que comporten riscos: laboratoris, tallers i gimnasos; així com funcionament i homologació de màquines. Manteniment...	2.- Establiment de mesures de seguretat generals per a tots els locals i centres i específiques per a aquests llocs, segons les recomanacions anteriors.
3.- En relació a l'homologació, qualitat i manteniment del material didàctic	3.- Realització d'un inventari i consulta a la Inspecció Educativa o Servei de Prevenció de Riscos Laborals per a verificar l'homologació del material i el mitjans educatius, així sobre la conveniència de que el material quede o no en el centre.
4.- Inexistència d'un Pla d'autoprotecció (pla d'emergència i d'evacuació).	4.1. Elaboració per l'equip de direcció. Assessorament de l'Ajuntament i dels serveis de Bombers, Protecció Civil i Servei de Prevenció de Riscos Laborals. 4.2. Actualització. 4.3. Assessorament en la redacció dels plans d'evacuació. Suport dels delegats i les delegades de prevenció. 4.4. Pla de formació dirigit als treballadors i les treballadores.
5.- Custòdia de l'alumnat durant el temps que transcorre entre la seua entrada al centre educatiu i el començament de les classes, i entre la finalització de les classes i l'eixida del Centre Educatiu.	5.- Dedicació de personal, regulada pel Reglament de Règim Intern, a l'efecte de vigilància i control durant les entrades i eixides.
6.- Eixides i excursions organitzades pel centre: 6.1. Manca de informació i actituds diferents dels membres de la comunitat educativa.	6.- Claretat en les responsabilitats. 6.1.- Acompanyament de personal requerit pel tipus de l'activitat organitzada. Determinació, en el Reglament de Règim Intern, de les obligacions i responsabilitats dels pares i mares davant de malalties específiques de l'alumnat. Establiment de condicions adequades.

Casos concrets	Reinvidicacions
6.2. Problemàtica d'atenció a l'alumnat en les eixides escolars	6.2.- Fixació de criteris per al desenvolupament de les eixides. Propostes: a) Ratios: Eixides inferiors a vuit hores: 1/10 Infantil; 1/12 Primària; 1/15 ESO; 1/20 Batxillerat i Formació Professional. Eixides d'un o més dies: 1/8 Infantil; 1/10 Primària; 1/12 ESO i 1/15 Batxillerat i Formació Professional. b) No podran realitzar-se eixides amb menys de dos acompanyants, un dels quals haurà de ser necessàriament docent. c) Si hi ha alumnat amb necessitats educatives especials, s'hauran d'adoptar les mesures especials necessàries. d) L'activitat ha de ser coherent amb el Projecte Educatiu de Centre i figurar en la Programació General Anual, amb les normes d'organització i una clàusula que permeti incorporacions o modificacions necessàries (les quals seran determinades pel professorat coordinador de l'eixida). e) La comunicació als pares/mares/tutors legals de l'alumnat hauria d'incloure els criteris d'organització i modificacions inesperades, les activitats detallades, els horaris previsibles i les normes que l'alumnat ha de complir, incloent-hi el compromís de la família. f) Les famílies han de firmar obligatòriament l'autorització, acceptant els aspectes exposats anteriorment. g) L'equip de direcció del centre informará al professorat de tots els aspectes legals que necessita per al bon desenvolupament de l'activitat, i enllestirà les certificacions i impresos que cal utilitzar.
6.3. Estudi de la problemàtica professional: responsabilitats i compensacions.	6.3. Valoració de la implicació del professorat i PAS, reconeixement social i econòmic i mesures d'estímul i reconeixement del compromís educatiu.
7. Manca d'informació davant d'actuacions de l'alumnat sobre tràfic de drogues, i actuacions agressives en l'exterior del centre	7. L'Administració ha de facilitar instruccions concretes als centres en relació a la seua actuació davant de la comunitat educativa (mesures de protecció...). Coordinació amb l'Ajuntament i planificació d'actuacions amb els serveis socials, la policia i els serveis i associacions culturals, esportives juvenils. Tractament de la problemàtica en el Consell Escolar Valencià.

6. Glossari de termes jurídics

Culpa. 1. Acció o omissió contrària a les normes de diligència o prudència comunes o a les específiques del cas sense mala fe ni voluntat de causar dany, tot i que siga conscient i voluntària. 2. Acció o omissió, conscient i voluntària contrària a les normes de diligència o prudència comunes, de la qual deriva un resultat danyós no previst pel culpable, però penat per la llei, o que, tot i havent estat previst pel culpable, aquest no esperava que és produís.

Negligència. 1. Acció de negligir, deixar de tenir cura d'algú o d'alguna cosa. 2. Actitud o comportament de la persona que manca de la deguda cura o diligència, i que

pot ser causa de responsabilitat civil o/i penal.

Dol. 1. Astúcia, artifici o malícia emprats per enganyar una persona i que suposa voluntarietat de produir un perjudici que caldrà indemnitzar segons el grau i l'extensió. 2. Malícia emprada en la producció d'un fet punible.

Responsabilitat. Capacitat que té tot subjecte actiu de dret de conèixer i d'acceptar les conseqüències d'un acte propi conscient i lliure.

Responsabilitat administrativa (patrimonial de les administracions públiques). 1. Obligació d'indemnitzar les lesions patrimonials que puguen sofrir els particulars,

com a conseqüència del funcionament normal o anormal dels serveis públics, llevat dels supòsits de força major. 2. Obligació de les autoritats i funcionaris públics de respondre davant l'administració i els particulars per danys causats com a conseqüència de culpa o negligència.

Responsabilitat civil.

Responsabilitat jurídica en virtut de la qual hom té obligació de respondre dels actes propis o d'altre.

Responsabilitat penal.

Responsabilitat jurídica en virtut de la qual hom és afectat pels efectes legals derivats de la comissió, dolosa (intencionada) o culposa

(per imprudència o negligència), d'un delictes.

Imprudència. 1. Negligència o manca de precaucions que porta a actes que serien delictes si hi haguera hagut malícia en l'actor.

Imprudència temerària. Negligència o manca de precaucions inexcusable, contrària a una prudència raonable.

Força major. Esdeveniment extern a la relació jurídica imprevisible o previst però inevitable, i que eximeix del compliment d'una obligació.

Cas fortuït. Esdeveniment imprevisible. Per la dificultat d'individualització dels conceptes de cas fortuït

o esdeveniment imprevisible del de força major o esdeveniment previst però inevitable, ambdós conceptes s'utilitzen en certs textos jurídics conjuntament per a justificar l'absència de culpa malgrat l'actuació amb la diligència deguda, sent motius d'exoneració de tota responsabilitat.

Causalitat. Relació de causa a efecte que ha d'haver entre l'acte (acció o omissió) i un resultat perquè hi haja responsabilitat.

Font: *Diccionari Jurídic Català*. Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona. Enciclopèdia Catalana, Barcelona 2003.